

Na Elder Quentin L. Cook
No te Pūpū no te Tino Ahuru Ma Piti Aposetolo

Te mau a'a e te mau amaa

Te haapeeperaa i te aamu utuafare e te ohipa hiero i to tatou nei anotau e mea faufaa rahi ia no te faaoraraa e te faateiteiraa o te mau utuafare.

Na mua noa'e i to'na poheraa i te ma'i mariri aitaata i te matahiti 1981, ua parau te taata papa'i aimârô ra, o William Saroyan, i te ve'a, « e pohe te mau taata atoa, ua ti'aturi noa râ vau e eita vau e pohe. Eaha ia i teie nei ?¹

Te « eaha ia i teie nei » i mua i te pohe i roto i teie oraraa e te « eaha ia i teie nei » ia ferurihia te oraraa i muri a'e i te poheraa, o tera ia te mau uiraa faufaa rahi roa a te varua, ta te evanelia a Iesu Mesia i faaho'i-faahou-hia mai e pahono nehenehe mau nei i roto i te rave'a oaoa a te Metua.

I roto i teie oraraa, te ata nei, te ha'a nei, te ha'uti nei, te ora nei tatou e i muri iho e pohe tatou. Ua ui Ioba i teie uiraa poto, « ia pohe te taata nei, e ora faahou anei ? »² Te pahonora o te hoê ia « e » u'ana, maoti ho'i te tusia taraehara a te Faaora. E mea anaanatae te tufaa o te omuaraa parau huru rau a Ioba i te uiraa : « Te taata ta te vahine e fanau nei, aita rea o'na pue mahana... te tupu nei oia mai te tiare, e ua motu ihora... E mana'oraa ho'i tei te raau ra, ia tâpûhia ra, e e tupu faahou te ohî, e eita e ore te mea rii apî ra... e e ohifaa-hou-hia ia mai tei tanuhia ra ».³

Te opuaraa a to tatou Metua no ni'a ia i te mau utuafare. Te faaohipa nei e rave rahi o ta tatou mau papa'iraa mo'a oto roa'e i te hoho'a no te hoê tumu raau e to'na mau a'a e mau amaa ei faaauraa.

I te pene hopea no te Faufaa Tahito, ua faaohipa u'ana o Malaki i teie faaauraa no te faa'ite i te Tae-Piti-raa mai o te Faaora. Ma te a'o atu i te feia ino e te te'ote'o, ua parau oia e e ama ratou

mai te aihere te huru e « e ore e faa-toehia te tumu e te amaa atoa ra ».⁴ Ua opani Malaki i teie pene ma te fafauraa tamahanahana a te Fatu :

« Inaha e tonono na vau i te peropheta ra ia Elia ia outou na, a tae atu ai i taua mahana rahi mâtâ'u o Iehova ra :

« Ia faafariu oia i te aau o te mau metua e te tamarii, e te aau o te tamarii e to ratou mau metua, o te haere mai ho'i au, e o te tairi i te fenua nei i te ino ».⁵

I te omuara no te Faaho'i-faahou-raa, ua haapapû o Moroni i teie poro'i i roto i ta'na haapiiraa matamua ia Iosepha Semita apî i te matahiti 1823.⁶

Te farii nei te mau keresetiano e te Ati Iuda na te ao taatoa nei i te aamu no Elia i roto i te Faufaa Tahito.⁷ O oia te peropheta hopea tei mau i te mana taatiraa a te Autahu'araa a Melehizedeka hou te tau o Iesu Mesia.⁸

Ua faaho'i mai o Elia i te mau taviri

Ua tupu te ho'iraa mai o Elia i roto i te hiero no Ketelani i te 3 no eperera 1836. Ua parau oia e, te faati'a ra oia i te parau fafau a Malaki. Ua horo'a oia i te mau taviri autahu'araa no te taati i te mau utuafare i roto i teie tau tuuraa evanelia.⁹ Ua faaohiehia te misioni a Elia na teie mea e topahia nei i te tahi taime te 'ioa, te varua o Elia, e mai ta Elder Russell M. Nelson i haapii mai, o te « hoê ho'i faa'iteraa a te Varua Maitai e faa'ite papû ra i te natura hanahana o te utuafare. »¹⁰

Ua haapapû te Faaora no ni'a i te titauraa no te bapetizoraa. Ua haapii mai Oia, « ia ore te taata ia fanau i te pape e te Varua, e ore oia e ô i te basileia o te Atua ».¹¹ Ua bapetizohia te Faaora iho no te horo'a i te hi'oraa. Eaha ia no te feia tei pohe tei ore i bapetizohia ?

Te haapiiraa no te ohipa hiero e te aamu utuafare

I te 1 no atopa 1840, i Nauvoo, ua papa'i o Vilate Kimball i te hoê rata i ta'na tane faaipoipo, o Elder Heber C. Kimball, o te tavini ra e te tahi atu mau melo no te Pūpū no te Tino Ahuru Ma Piti Aposetolo i te hoê misioni i te fenua Peretane. Nau mahana noa na mua'utu ua tupu ia te amuiraa rahi no atopa.

E faahiti au i te tahi mau tufaa no te rata a Vilate : « Ua faatupuhia i te amuiraa rahi roa'e e te anaanatae rahi roa'e i te mau amuiraa atoa mai te faati'araahia te Ekalesia... Ua horo'a te peresideni [Iosepha] Semita i te hoê a'oraa apî e te hanahana... Oia ho'i, te baptizoraa no tei pohe. Ua a'o o Paulo no ni'a i te reira i roto i te 1 Korinetia pene 15 irava 29. Ua farii o Iosepha i te hoê tatararaa hau atu na roto i te heheuraa. Ua parau oia e, e haamaitairaa na [te mau melo] no teie Ekalesia ia baptizohia no to ratou mau fetii tei pohe hou ho'i teie evanelia i tae mai ai... Na roto i te raveraa i te reira, te ohipa ra ia tatou ei mau ti'a no ratou, e te horo'a nei tatou i te haamaitairaa ia ratou ia ti'a mai i te Ti'a-faahou-raa Matamua. Ua parau oia e, e porohia te evanelia ia ratou i roto i te fare tape'araa. »

Ua parau faahou o Vilate : « Te hinaaro nei au ia baptizohia vau no to'u metua vahine... E ere anei teie te hoê haapiiraa hanahana ? »¹²

Ua tae mai te haapiiraa faufaa rahi no te taatiraa i te mau utuafare, te reni na ni'a i te reni e te haapiiraa na ni'a i te haapiiraa. Te mau oro'a monoraa, o te haapiiraa tumu ia no te taamu-amuiraa i te mau utuafare mure ore, ma te faatu'ati i te mau a'a e te mau amaa.

Mea maramarama maitai te tu'a-tiraa, te haapiiraa tumu no te utuafare i ni'a i te aamu utuafare e te ohipa hiero. I roto i te mau heheuraa matamua ua faahiti te Fatu i te parau no te « baptizoraa no to *outou* feia i pohe ra ». ¹³ Ia au i te haapiiraa tumu, e tauraa ia ta tatou i mua i to tatou mau tupuna. Te tumu no te reira, no te mea ia ua niuhia te faanahonahoraa tiretiera no te ra'i i ni'a i te mau utuafare. ¹⁴ Ua faaitoito te peresideni-raa Matamua i te mau melo, te feia apî e te feia apî paari ihoa râ, ia haapuai i te ohipa no te aamu utuafare e te mau oro'a no te mau i'oa o to ratou iho mau utuafare aore râ te mau i'oa o te mau tupuna a te mau melo no ta ratou paroita aore râ tifi. ¹⁵ E ti'a ia tatou ia tu'atihia i to tatou mau a'a e to tatou mau amaa. E mea hanahana mau te mana'o e, i roto i te ao mure ore e tu'atihia tatou.

Te mau hiero

Ua faa'ite o Wilford Woodruff e, ua ora maoro mai te peropheta Iosepha Semita no te haamau i te niu no te ohipa hiero : « I te taima hopea i farerei ai oia, Iosepha Semita, i te Püpü no te Tino Ahuru Ma Piti Aposetolo o te taima ia i horo'a ai oia ia ratou i to ratou iho mau oro'a ». ¹⁶

I muri a'e i te taparahi-pohe-raa-hia te peropheta, ua faaoti te Feia Mo'a i te Hiero no Nauvoo, e ua faaohipahia te mana taatiraa no te haamaitai e tauasini e tauasini melo haapa'o maitai hou te tere i te mau mou'a i te pae tooa o te ra. Toru ahuru matahiti i muri mai, i te otiraa te hiero no St George, ua parau te peresideni

Brigham Young e, te vai nei te auaa mure ore no te mau oro'a faaoraraa no te feia ora e no te feia pohe.¹⁷

Ua tatara-ohie-hia mai e te peresideni Wilford Woodruff i te reira : « Aita roa e parau tumu ta te Fatu i heheu mai o ta'u i oaoa rahi a'e maori râ te parau tumu no te faaoraraa i to tatou mau taata tei pohe; e e parahi tatou e to tatou mau metua tane, to tatou mau metua vahine, ta tatou mau vahine e ta tatou mau tamarii i roto i te faa-nahonahoraa utuafare, i te po'ipo'i no te ti'a-faahou-raa matamua e i roto i te Basilea Tiritiera. E mau parau tumu faahiahia teie. Ua hoona te mau tusia atoa no teie mau mea ».¹⁸

Teie te hoê taime faahiahia no te ora i te fenua nei. Teie te tau tuuraa hopea no te evanelia, e e nehenehe ta tatou e ite i te rûraa o te ohipa faaoraraa i roto i te mau tumu parau atoa tei reira te hoê oro'a no te faaoraraa.¹⁹ I teie nei, te vai nei ta tatou mau hiero na te ao taatoa nei i reira ho'i e ravehia ai teie mau oro'a no te faaoraraa. Te haereraa i te hiero no te farii mai i faaapîraa pae varua, te hau, te oraraa paruru, e te arata'iraa i roto i to tatou mau oraraa, e haamaitairaa faahiahia atoa ia te reira.²⁰

Aita i matahiti i muri a'e i to te peresideni Thomas S. Monson piiraahia ei aposetolo, ua haamo'a oia i te Fare Tuatapaparaa Tupuna no te hiero no

Los Angeles. Ua parau oia no te mau tupuna tei pohe « e tia'i ra i te mahana e rave ai te mau melo no te Ekalesia e o vau nei i te ma'imiraa e titauhia no te faatupu i te reira... [e] ia haere atoa i te fare o te Atua e rave i taua ohipa ra... o ta ratou ho'i e ore e nehenehe i te rave. »²¹

I to te aposetolo Monson horo'araa i taua mau mana'o haamaitairaa ra i te 20 no tiunu 1964, te vai ra ia e 12 ana'e hiero e ohipa ra. I roto i te taime a tavini ai te peresideni Monson i roto i te mau apooraa teitei o te Ekalesia, ua haamo'ahia 130 o na hiero e 142 e ohipa nei. E semeio mau ia mata'ita'i i te haapeepeeraa i te ohipa no te faaoraraa i to tatou nei anotau. E piti ahuru ma va'u hiero faahou â tei faa'itehia e tei te mau tufaa rau no te otiraa. I teie nei te ora nei e va'u ahuru ma pae i ni'a i te hanere o te mau melo o te Ekalesia i roto i te area 320 kilometa te atea i te hoê hiero.

Mauhaa apî no te aamu utuafare

Ua nuu u'ana atoa i mua te mauhaa apî no te aamu utuafare. Ua parau te peresideni Howard W. Hunter i te ava'e novema 1995 ; « Ua haamata tatou i te faaohipa i te mauhaa apî no te haavitiviti atu â i te ohipa mo'a no te horo'araa i te mau oro'a no tei pohe. Ua haavitivithia te ohipa no te mauhaa apî e te Fatu iho... Are'a râ,

teie te omuaraa noa tatou o te mau mea ta tatou e nehenehe e rave e teie mau mauhaa. »²²

I roto i na 19 matahiti o teie faahitiraa parau a te peropheta, e mea maere mau te tereraa i mua o te mauhaa apî. Ua parau mai te hoê metua vahine e tamarii na'ina'i ta'na, e 36 matahiti to'na : « A feruri na—ua haere mai na tatou na te tau o te mau matini tai'o 'microfilms' i roto i te mau pû haamo'ahia no te aamu utuafare, i roto i teie tau e parahi noa vau i ta'u iri amuraa e ta'u matini roro uira no te rave i te aamu utuafare ia ta'oto ana'e ta'u mau tamarii ». Te mau taea'e e te mau tuahine, tei roto te mau pû aamu utuafare i to tatou mau utuafare i teie nei.

E ere te ohipa hiero e te aamu utuafare no tatou ana'e. A feruri ia ratou tei te tahi atu pae o te paruru e tia'i nei i te mau oro'a no te faaoraraa o te faati'amâ ho'i ia ratou i te faatitîraa a te fare tape'araa varua. Te *fare tape'araa*, o te hoê ia vahi mo'emo'e aore râ faatitîraa ».²³ E ui paha taua mau feia ra tei tape'ahia i te uiraa a William Saroyan : « Eaha ia i teie nei ? »

Ua faa'ite mai te hoê tuahine haapa'o maitai i te hoê ohipa varua taa ê tei tupu ia'na i roto i te hiero no Roto Miti. I roto i te piha haamauraa, i muri a'e i te faahitiraahia te hoê oro'a haamauraa na roto i te ohipa monoraa, ua faaroo oia, « e faati'amâ-hia te feia i tape'ahia ! » Ua ite oia i te hoê mana'o rû no ratou te tia'i nei i to ratou oro'a bapetizoraa e haamauraa. I to'na ho'iraa'tu i te fare, ua ma'imi oia i te mau papa'iraa mo'a no te parau ta'na i faaroo. Ua itehia mai e ana te parau a Iosepha Semita i roto i te tufaa 128 no te Parau Haapiiraa e te mau Parau Fafau : « A tuu atu na ia oaoa to outou mau aau, e ia oaoa rahi roa. Ia tupu mai te reo himene no te fenua nei. Ia parau mai te feia i pohe ra i te mau himene no te arueraa mure ore o te Arii ra o Emanuela, o tei faataa mai, hou roa te fenua nei i vai mai ai, i taua mau mea ra o te faatia mai ia tatou ia faaora mai ia ratou ra no roto mai to ratou tape'araa ra ; no te mea e faatiamâhia ia te feia i tape'ahia ra ».²⁴

Teie te uiraa, eaha te ti'a ia tatou ia rave? Te a'o a te peropheta Iosepha, o te pûpûraa ia i « te mau papaa parau no te tatou feia i pohe ra, o te ti'a ia farii-taatoa-hia ra ».²⁵

Ua faatae te faatereraa o te Ekalesia i te hoê piira papû maitai i te u'i apî ia arata'i i te e'a i te faaohiparaa i te mau mauhaa apî no te ite i te varua o Elia, no te imi i to ratou mau tupuna, e no te rave i te mau oro'a hiero no ratou.²⁶ Te rahiraa o te ohipa teimaha no te haapeepeeraa i te ohipa no te faaoraraa no te feia ora e te feia pohe na outou ia e te feia apî e rave i te reira.²⁷

Mai te mea eita te feia apî o te mau paroita e haere noa i te hiero no te rave i te mau bapetizoraa no to ratou iho feia pohe, ia rave atoa râ ratou i te ohipa e to ratou mau utuafare e te tahi atu mau melo no te paroisa, ia noaa mai te mau i'oa utuafare no te oro'a ta ratou e rave nei, e haamaitai-rahi-hia ia ratou e te Ekalesia atoa. Eiaha e haafaufaa ore i te tautururaa a te feia pohe i roto i ta outou mau tutavaraa e te oaoa ta outou e ite atu a farerei ai outou i te feia ta outou e tavini nei. Eita e noaa i te taata ia taa i te haamaitairaa mure ore no te taatiraa i to outou iho mau utuafare²⁸.

I roto i te mau melo no te Ekalesia na te ao taatoa nei, e pae ahuru ma hoê i ni'a i te hanere o te feia paari, aita ia to ratou na metua i roto i te tufaa Family Tree (te Tumu Raau Utuafare) no te tahua Itenati FamilySearch a te Ekalesia. E ono ahuru ma pae i ni'a i te hanere o te feia paari, aita ia to ratou na metua ruau e maha i tapa'ohia.²⁹ A haamana'o, eita tatou e nehenehe e faaorahia mai te mea aita to tatou mau a'a e to tatou mau amaa. E ti'a i te mau melo no te Ekalesia ia imi e ia tuu i teie mau haamaramaramaraa faufaa rahi.

Tei ia tatou nei ho'i te haapiiraa tumu, te mau hiero, e te mauhaa no te mau utuafare no te rave faaoti i teie ohipa hanahana no te faaoraraa. Teie te hoê rave'a e nehenehe te reira e ravehia. E nehenehe ta te mau utuafare e faatupu i te hoê « Haaputuputuraa Tumu Raau Utuafare ». Ia riro teie ei tutavaraa tamau. E afa'i mai ia te mau taata tata'itahi i ta ratou mau aamu utuafare e vai ra, te mau aamu,

e te mau hoho'a, e tae noa'tu i te mau tao'a herehia e te mau metua ruau e te mau metua. E anaanatae ta tatou feia apî i te haapii mai no ni'a i te oraraa o te mau melo no te utuafare—no hea mai ratou e te huru o to ratou oraraa. E rave rahi o tei faafariu i to ratou aau i to ratou mau metua. Ua here ratou i te mau aamu e te mau hoho'a, e tei ia ratou ra ho'i te aravihi no te pata e no te faahaere atu i teie mau aamu e mau hoho'a i ni'a i te Tumu Raau Utuafare e ia tu'ati teie mau parau i te mau tupuna no te faaherehere i teie mau parau e a muri atu. Oia mau, te fâ mau, o te hi'oraa ia eaha â te mau oro'a e ti'a ia ravehia e ia faataa i te mau hopoi'a no te ohipa faufaa rahi no te hiero. E nehenehe te buka iti *Ma famille* (To'u utuafare) e faaohipahia no te tauturu i te papa'i i teie mau haamaramaramaraa, te mau aamu e te mau hoho'a no te utuafare, e nehenehe e faahaerehia'tu i muri mai i ni'a i te Tumu Raau Utuafare.

Ia riro te mau faaotiraa e te mau titauroa utuafare ei mana'ona'oraa matamua roa na tatou no te paruru i ta tatou fâ hanahana. O ratou o te imi nei i te tahi faaohiparaa maitai atu â i te mahana sabati no te taatoaraa o te utuafare, ua riro ia te ohipa no te aamu utuafare ei ohipa maitai. Ua parau mai te hoê metua vahine ma te mata oaoa no ni'a i ta'na tamaiti 17 matahiti o te haere i ni'a i te matini roro uira i muri a'e i te pureraa i te sabati no te rave i te ohipa aamu utuafare na reira atoa te here o ta'na tamaiti 10 matahiti ia faaroo i te mau aamu e ia mata'ita'i i te mau hoho'a no to'na mau tupuna. Na teie i haamaitai i te taatoaraa o to'na utuafare ia ite i te varua o Elia. E ti'a i to tatou mau a'a e amaa ia faaamuhia.

Ua horo'a o Iesu Mesia i To'na ora ei taraehara na roto i te ohipa monoraa. Ua pahono Oia i te uiraa hopea tei uihia e Ioba. Ua haavî Oia i te pohe no te taata atoa, o tei ore ho'i

e noaa ia tatou ia rave no tatou iho. E nehenehe râ ia tatou e rave i te mau oro'a monoraa e ia riro ei mau faaora mau i ni'a i te Mou'a no Ziona³⁰ no to tatou iho mau utuafare ia nehenehe ia tatou e o ratou atoa ia faateiteihia e ia faaora-atoa-hia.

Te faa'ite papû nei au no te tusia taraehara a te Faaora e te papûraa o te opuaraa a te Metua no tatou e to tatou mau utuafare. I te i'oa o Iesu Mesia, amene. ■

TE MAU NOTA

1. William Saroyan, i roto Henry Allen, « Raging against Aging », *Wall Street Journal*, 31 titema 2011–1 tenuare 2012, C9.
2. Ioba 14:14.
3. Ioba 14:1, 2, 7, 9.
4. Malaki 4:1. Ua faa'ite iho nei e rave rahi mau papa'iraa e, te rahi noa'itu ra te mau taata o te ma'iti nei ia ore e fanau i te tamarii no te haamaitai i to ratou faito oraraa (hi'o Abby Ellin, « The Childless Plan for Their Fading Days », *New York Times*, 15 no febuare 2014, B4). E rave rahi mau fenua, te iti nei to ratou huiraaatira na roto i teie mau faaotiraa tata'itahi. E faahitihia teie huru i te tahi mau taima mai te « demographic winter » (hi'o *The New Economic Reality: Demographic Winter* [documentary], byutv.org/shows)
5. Malaki 4:5–6.
6. Hi'o *History of the Church*, 1:12 ; Te Parau Haapiiraa e Te Mau Parau Fafau 2.
7. Ua tia'i noa te Ati Iuda no te ho'iraa mai o Elia e 2 400 matahiti i teie nei. I teie mahana, i ta ratou mau tamaaraa matahiti no te Pasa, e tuu ratou i te hoê parahiraa

no'na e e haere ratou i te pae uputa ma te ti'aturi e e tae mai oia no te faa'ite i te taeraa mai o te Mesia.

8. Hi'o Bible Dictionary, « Elijah ».
9. Hi'o Te Parau Haapiiraa e Te Mau Parau Fafau 110:15 ; hi'o atoa Te Parau Haapiiraa e Te Mau Parau Fafau 2:2.
10. Russell M. Nelson, « A New Harvest Time » *Ensign*, Me 1998, 34.
11. Ioane 3:5.
12. Vilate M. Kimball ia Heber C. Kimball, 11 no atopa 1840, mau rata a Vilate M. Kimball, vairaa Buka o te Aamu o te Ekalesia ; ua faaafarohia te mau reta ia au i tei mâtauhia.
13. Te Parau Haapiiraa e Te Mau Parau Fafau 127:5 ; reta tei faahuru-ê-hia
14. Hi'o *Te mau Haapiiraa a te mau peresideni o te Ekalesia : Joseph Fielding Smith* (2013), 75.
15. Hi'o rata a te peresideniraa Matamua, 8 no atopa 2012.
16. Hi'o *The Discourses of Wilford Woodruff*, sel. G. Homer Durham (1946), 147.
17. Ua parau o Brigham Young, « te mea noa ta'u e hinaaro i te ite ia haapa'o ia teie nunaa i ta ratou mau faufaa e to ratou mau hinaaro no te paturaa i te basileia o te Atua, faati'araa i te mau hiero, e te raveraa i roto i te mau hiero te mau oro'a no te feia ora e te feia pohe... ia faakoronahia ratou ei mau tamaroa e ei mau tamahine na te Mana Hope » (*Deseret News*, 6 no tetepa 1876, 498). Ua haamata te mau bapetizoraa no te feia pohe i te 9 no Tenuare 1877 e ua ravehia te mau oro'a hiero no te feia pohe e piti mahana i muri mai. Ua faa'itehia te oaoa no teie ohipa e Lucy B. Young tei parau « ua mauruuru roa to'na aau i te neheneheraa ia'na ia faarii-hua-hia mai e [to'na mau fetii tei pohe] mai te reira atoa ho'i te mau taata atoa e te feia o te ore e nehenehe e rave i te ohipa no ratou iho »

(i roto Richard E. Bennett, « Which Is the Wisest Course ? The Transformation in Mormon Temple Consciousness, 1870–1898 », *BYU Studies Quarterly*, buka 52, no. 2 [2013], 22).

18. *Te mau Haapiiraa a te mau peresideni o te Ekalesia : Wilford Woodruff* (2004), 215.
19. No ni'a i te ohipa no te feia pohe, ua parau te peresideni Wilford Woodruff (tei mâtauhia mai te hoê o te mau misionare rahi roa'e no te feia ora o te mau tau atoa), « te faairi nei au i teie nei tuhaa no ta tatou ohipa mai te hoê misioni e hoê â to'na faufaa e te pororaa i te evanelia i te feia ora; e faaroo te feia pohe i te reo o te mau tavini a te Atua i roto i te ao varua, e eita e nehenehe ia ratou ia ti'a mai i ni'a i te po'ipo'i o te ti'a-faahou-raa [matamua] maori râ ia ravehia te tahi mau oro'a no ratou ». Ua parau atoa oia, « e ohipa rahi atoa ia faaora i te hoê taata pohe... mai te hoê taata ora » (*Te mau Haapiiraa a te mau peresideni o te Ekalesia : Wilford Woodruff*, 210)
20. Ua ani te peresideni Howard W. Hunter i te mau melo no te Ekalesia ia haere pinepine i te hiero « no te haamaitiraa no te taata iho na roto i te haamoriraa i roto i te hiero, no te mo'araa e te parururaa e horo'ahia mai i roto i te mau pãpã'i mo'a e haamo'ahia... E mea mo'a i te Fatu. E mea mo'a atoa ia tatou e tia'i. » (« The Great Symbol of Our Membership », *Tambuli*, Novema 1994, 6)
21. « Messages of Inspiration from President Thomas S. Monson », *Church News*, 29 no titema 2013, 2.
22. Howard W. Hunter, « We Have a Work to Do », *Ensign*, mati 1995, 65.
23. *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*, 11raa o te nene'iraa. (2003), « vahii tape'araa »
24. Te Parau Haapiiraa e Te Mau Parau Fafau 128:22 ; hi'o atoa Te Parau Haapiiraa e Te Mau Parau Fafau 138:42. « Hou te fenua i vai mai ai, ua faatia te Fatu e ia faaorahia te feia i tape'ahia ra » (Index to the Triple Combination, « prison »).
25. Te Parau Haapiiraa e Te Mau Parau Fafau 128:24.
26. Hi'o Rata na te Peresideniraa Matamua, 8 no atopa 2012; hi'o atoa David A. Bednar, « E Riro te Aau o te mau Tamarii i te Fariu mai », *Liahona*, Novema 2011, 24–27 ; R. Scott Lloyd, « Find Our Cousins' Apostle [Neil L. Andersen,] Counsels LDS Youth at RootsTech Conference », *Church News*, 16 no febuare 2014, 8–9.
27. Ua faa'ite mai nei te hoê tuatapaparaa e, te hoê mana'ona'oraa rahi no teie u'i o te oraraa ia i te hoê oraraa maitai i roto i te reira « e horo'a ai ratou ia vetahi ê e arata'i ai ratou ia ratou iho i te hoê fã faufaa rahi a'e » (Emily Esfahani Smith e Jennifer L. Aaker, « Millennial Searchers », *New York Times Sunday Review*, Dec. 1, 2013, 6).
28. Hi'o Howard W. Hunter, « A Temple-Motivated People », *Liahona*, Me 1995, 2–7.
29. Ua horo'ahia mai te parau faataaraa e te Tuhaa Faatere no te Aamu Utuafare.
30. Hi'o Obadia 1:21.